

Norges Høyesterett - HR-2012-1232-A - Rt-2012-929

Instans	Norges Høyesterett - Dom.
Dato	2012-06-14
Publisert	HR-2012-1232-A - Rt-2012-929
Stikkord	Trygderett. Yrkessykdom. Yrkesskade. Årsakskrav.
Sammendrag	Bestemmelsen i folketrygdloven § 13-4 annet ledd bokstav a, hvoretter det er et vilkår for godkjenning av en yrkessykdom som yrkesskade at «sykdomsbildet er karakteristisk og i samsvar med det som den aktuelle påvirkningen kan framkalle», gjelder den generelle sammenhengen mellom den aktuelle sykdommen og den aktuelle påvirkningen. Det er denne generelle sammenhengen som har vært utlagt slik at bestemmelsen statuerer et krav til skjerpet sammenheng mellom sykdom og påvirkning. Når trygderetten og lagmannsretten hadde lagt til grunn at bestemmelsen krever at sykdommen i det konkrete tilfellet mest sannsynlig må skyldes den aktuelle påvirkningen, er dette en uriktig forståelse. Trygderettens kjennelse ble kjent ugyldig.
Saksgang	Trygderetten TRR-2009-1995 - Borgarting lagmannsrett LB-2010-173156 - Høyesterett HR-2012-1232-A, (sak nr. 2011/2057), sivil sak, anke over dom.
Parter	A (advokat Anne-Lise H. Rolland - til prøve) mot Staten v/Arbeids- og velferdsdirektoratet (Regjeringsadvokaten v/advokat Marius Emberland).
Forfatter	Bull, Noer, Bårdsen, Webster, Tjomsland.

- (1) Dommer **Bull**: Saken gjelder forståelsen og anvendelsen av folketrygdløven § 13-4 annet ledd bokstav a, der det oppstilles et vilkår om at «sykdomsbildet er karakteristisk og i samsvar med det som den aktuelle påvirkningen kan framkalle», for at en yrkessykdom skal kunne godkjennes som yrkesskade.
- (2) A arbeidet ved X AS, Y AS og Z AS fra 1987 til 2001. Hun arbeidet med montasje og lodding av kretskort og ble i dette arbeidet utsatt for ulike løsemidler og kjemiske stoffer. I 2001 ble hun sykmeldt på grunn av pusteproblemer og luftveisvansker. Etter å ha mottatt rehabiliteringspenger og attføringspenger ble hun innvilget tidsbegrenset uførestønad.
- (3) A har tidligere fått godkjent kontakteksem som yrkessykdom likestilt med yrkesskade, og på grunnlag av dette ble hun i 2004 innvilget menerstatning gruppe 1.
- (4) Den 29. september 2005 fremsatte A krav om også å få godkjent luftveisplager som yrkessykdom likestilt med yrkesskade. Kravet ble avslått av NAV Forvaltning Drammen i vedtak 29. desember 2008. Avslaget ble 15. juli 2009 stadfestet av NAV Klageinstans Øst. A bragte saken inn for Trygderetten, som ble satt med ett medisinsk kyndig og ett juridisk kyndig medlem, jf. trygderettsloven § 7. Trygderetten avsa 30. april 2010 kjennelse (TRR-2009-1995) med slik slutning:
 - «1. Vedtak truffet av NAV Klageinstans Øst 15. juli 2009 stadfestes.
 2. Saksomkostninger tilkjennes ikke.»
- (5) A anla deretter sak om gyldigheten av Trygderettens vedtak. I medhold av trygderettsloven § 23 ble saken bragt direkte inn for lagmannsretten. Borgarting lagmannsrett avsa 17. oktober 2011 dom (LB-2010-173156) med slik domsslutning:
 - «1. Staten v/Arbeids- og velferdsdirektoratet frifinnes.
 2. Hver av partene bærer sine egne saksomkostnader.»
- (6) A har anket til Høyesterett over rettsanvendelsen.
- (7) Den ankende part - A - har i korte trekk anført:
- (8) A lider av ikke-allergisk overfølsomhet i luftveiene, en sykdom som i henhold til forskrift 11. mars 1997 nr. 220 § 1 bokstav A skal likestilles med yrkessykdom gitt at vilkårene i folketrygdløven § 13-4 annet ledd er oppfylt. Statens anførsel om at det ikke er dokumentert noen slik lidelse, er ny for Høyesterett - Trygderetten og lagmannsretten har lagt noe annet til grunn, og Høyesterett må bygge på det.
- (9) Både Trygderetten og lagmannsretten har forstått § 13-4 annet ledd bokstav a uriktig når de er kommet til at A ikke oppfyller vilkåret om at sykdomsbildet skal være karakteristisk og i samsvar med det som den aktuelle påvirkningen kan framkalle.
- (10) Det som skal vurderes under bokstav a, er bare om sykdomsbildet kan passe med den aktuelle påvirkningen. I så måte kreves det at symptomene stemmer med de kunnskaper man har om virkningsmekanismer og de aktuelle stoffenes skadepotensiale. Vilkåret kan være oppfylt selv om symptomene opptrer relativt sjelden, slik tilfellet kan være for eksempel for anerkjente bivirkninger av medisinske preparater. Det er følgelig feil når Trygderetten og lagmannsretten har lagt til grunn at det i bokstav a ligger et krav om at plagene i det konkrete tilfellet mest sannsynlig skyldes påvirkningen vedkommende har vært utsatt for. Den konkrete vurderingen av årsakssammenhengen i det enkelte tilfellet kommer først under § 13-4 annet ledd bokstav d, der det er trygdeetaten som har bevisbyrden for at symptomene ikke mer sannsynlig skyldes en annen sykdom eller påvirkning. Med Trygderettens og lagmannsrettens forståelse av bokstav a blir denne presumsjonen til fordel for den trygdede i praksis borte.
- (11) Trygderettens og lagmannsrettens rettsanvendelse bygger på uttalelser i lagmannsrettspraksis og trygderettspraksis om at folketrygdløven § 13-4 annet ledd bokstav a oppstiller et «skjerpet krav» til sammenheng mellom påvirkning og sykdom, men i de sakene hvor dette kriteriet uttrykkelig har vært anvendt, har det ikke vært i form av et slikt konkret krav til sannsynlighetsovervekt som i denne saken. Det foreligger heller ikke andre kilder som støtter en slik forståelse av bestemmelsen.
- (12) Subsidiært, om det skal legges mer i § 13-4 annet ledd bokstav a enn en vurdering av om sykdomsbildet kan være en følge av den aktuelle påvirkningen, foreligger brudd på forvaltningens utredningsplikt. Spesialisterklæringen ga ikke et tilstrekkelig grunnlag for en slik utvidet vurdering.
- (13) A har nedlagt slik påstand:
 - «1. Trygderettens kjennelse av 30. april 2010 med ankenummer 09/01995 er ugyldig.
 2. Det tilkjennes saksomkostninger for lagmannsretten og Høyesterett.»

- (14) Ankemotparten - *staten v/Arbeids- og velferdsdirektoratet* - har i korte trekk anført:
- (15) Det er den trygdede som har bevisbyrden for at vilkårene i § 13-4 annet ledd bokstav a til c er oppfylt. Ved vurderingen av om kravet i bokstav a til «karakteristisk» lidelse er oppfylt, må man legge til grunn det sykdomsbildet som mest sannsynlig eksisterer. Det er ikke tilstrekkelig at en yrkeseksponering for de aktuelle stoffene i prinsippet kan forårsake de plager som søkeren påberoper seg, når det i den konkrete saken ikke er sannsynliggjort at lidelsen foreligger. Dette er riktig sammenfattet i trygderettspraksis og lagmannsrettspraksis som et «skjerpet krav» til sammenheng mellom påvirkning og sykdom.
- (16) Det er ikke funnet objektive holdepunkter for de luftveisplager som søknaden bygger på. Det må da være riktig rettsanvendelse å konkludere med at vilkåret i bokstav a ikke er oppfylt.
- (17) Det foreligger heller ingen saksbehandlingsfeil som medfører ugyldighet. Det kan ikke være et generelt krav at spesialisterklæringer skal utformes som en detaljert gjennomgang av vilkårene i § 13-4 annet ledd bokstav a til d. Og om et slikt krav oppstilles, har mangelen i så måte i denne saken ikke hatt noen innvirkning på innholdet i avgjørelsen.
- (18) Staten v/Arbeids- og velferdsdirektoratet har nedlagt slik påstand:
«1. Anken forkastes.
2. Staten v/Arbeids- og velferdsdirektoratet tilkjennes sakskostnader for lagmannsretten og Høyesterett.»
- (19) **Jeg er kommet til** at anken må tas til følge.
- (20) Folketrygdloven § 13-4 lyder slik:
«§ 13-4. *Yrkessykdommer som likestilles med yrkesskade*
Visse yrkessykdommer som skyldes påvirkning i arbeid, klimasykdommer og epidemiske sykdommer skal likestilles med yrkesskade. Departementet gir forskrifter om hvilke sykdommer som skal likestilles med yrkesskade.
Sykdom som angitt i forskriftene skal godkjennes som yrkesskade dersom
a) sykdomsbildet er karakteristisk og i samsvar med det som den aktuelle påvirkningen kan framkalle,
b) vedkommende i tid og konsentrasjon har vært utsatt for den aktuelle påvirkningen i en slik grad at det er en rimelig sammenheng mellom påvirkningen og det aktuelle sykdomsbildet,
c) symptomene har oppstått i rimelig tid etter påvirkningen, og
d) det ikke er mer sannsynlig at en annen sykdom eller påvirkning er årsak til symptomene.
Det er et vilkår at påvirkningen som nevnt i bokstav b har skjedd mens vedkommende var yrkesskadedekket, se §§ 13-6 til 13-13.»
- (21) Som det fremgår av første ledd, er det bare «visse yrkessykdommer» som skal likestilles med yrkesskade, nemlig de som fremgår av de forskriftene som bestemmelsen hjemler. Annet ledd oppstiller så fire kumulative vilkår for at en slik kvalifiserende sykdom skal godkjennes som yrkesskade. Når ikke annet er bestemt - slik det er gjort i bokstav d - gjelder her det alminnelige utgangspunktet i norsk rett om at det er søkeren som må sannsynliggjøre at vilkårene for å innvilge søknaden er oppfylt. Det besvarer imidlertid ikke spørsmålet om *hva* som etter annet ledd bokstav a må være bevist.
- (22) Det er ikke omstridt at den lidelsen som ligger til grunn for As søknad, ikke-allergisk overfølsomhet i luftveiene, faller inn under forskrift 11. mars 1997 nr. 220 § 1 bokstav A om «[s]ykdommer som skyldes forgiftning eller annen kjemisk påvirkning». I skranken for Høyesterett har imidlertid staten pekt på at det ikke er funnet objektive holdepunkter for at A har en slik lidelse, og satt spørsmålsteget ved om hun har denne sykdommen. Slik jeg ser det, er dette et annet spørsmål enn det som skal besvares under annet ledd. Annet ledd krever årsakssammenheng mellom sykdommen og den yrkesmessige påvirkning søkeren har vært utsatt for. Forutsetningen om at søkeren faktisk lider av den aktuelle sykdommen, kan i denne sammenheng sies å ligge som en selvfølgelig, og derfor uttalt, forutsetning for hele § 13-4. Hvis det ikke foreligger noen kvalifiserende sykdom, oppstår intet krav på de særfordelene som folketrygdloven gir ved yrkesskade, og det gir naturligvis heller ingen mening å spørre om årsaken til sykdommen.

- (23) Spørsmålet om A overhodet har den aktuelle sykdommen, kan Høyesterett ikke ta stilling til slik denne ankesaken ligger an. Det må eventuelt behandles av Trygderetten ved ny behandling av saken der.
- (24) I ankesaken er spørsmålet om det i annet ledd bokstav a stilles et krav om at sykdommen i det konkrete tilfellet mest sannsynlig skyldes påvirkningen fra de aktuelle stoffene - ikke bare et krav om at det, på grunnlag av kriterier som jeg skal komme nærmere tilbake til, *kan* være slik.
- (25) Jeg kan ikke se det annerledes enn at lagmannsretten i vår sak - som også Trygderetten i sin avgjørelse - har oppstilt et slikt krav om sannsynlighetsovervekt i det konkrete tilfellet. Lagmannsretten uttaler på side 8 i sin dom at det ved § 13-4 annet ledd bokstav a - i motsetning til ved bokstav d - gjelder et skjerpet årsakskrav. På dette grunnlag kommer lagmannsretten til at Trygderettens subsumsjon er riktig. Lagmannsretten viser i denne forbindelse særlig til spesialisterklæringen til dr. Rokic, som karakteriseres som grundig og relevant selv om den ikke var direkte knyttet til vilkårene i bokstav a.
- (26) Trygderetten legger på sin side til grunn følgende uttalelse fra NAV klageinstans Øst, sitert på side 6 i kjennelsen:
- «Ifølge dr. Marija Rokic, kan den ankende parts plager passe med ikke-allergisk overfølsomhet i luftveiene. ... Hun konkluderer med at det ikke kan utelukkes at den ankende parts plager har sammenheng med eksponering i arbeid. Hun mener imidlertid at det ikke er holdepunkter for å anta at eksponeringen er den mest sannsynlige årsaken.»
- (27) Trygderetten uttaler så på side 8 i kjennelsen:
- «Slik retten ser det, er det sentrale spørsmålet om det er mest sannsynlig at de luftveisplager som A framviser, skyldes yrkesmessig påvirkning, nærmere bestemt om 'sykdomsbildet er karakteristisk og i samsvar med det som den aktuelle påvirkningen kan framkalle', jf. bokstav a.»
- (28) Det spørres altså om plagene «mest sannsynlig skyldes» den yrkesmessige påvirkningen. På side 9 i kjennelsen heter det så:
- «I likhet med NAV Klageinstans Øst mener retten at det må kunne legges avgjørende vekt på den spesialisterklæring av 5. mai 2008 som er utarbeidet av assistentlege Marija Rokic. Hun konkluderer her med at 'eksponering i arbeid [ikke] er den mest sannsynlige årsaken til hennes plager'. Retten anser det ikke avgjørende at denne utredningen ikke er knyttet helt konkret til vilkårene i § 13-4 annet ledd, inkludert bokstav a). I siste omgang er det et juridisk spørsmål å avgjøre om vilkårene etter § 13-4 er oppfylt eller ikke. For retten er det tilstrekkelig at den grundige utredningen som er foretatt av dr. Rokic anses tilstrekkelig som grunnlag for å konkludere med at vilkårene etter bokstav a) ikke er oppfylt.»
- (29) Her legges det avgjørende vekt på uttalelsen om at «eksponering i arbeid [ikke] er den mest sannsynlige årsaken til hennes plager», altså en vurdering av om sykdommen i dette konkrete tilfellet skyldtes påvirkningen. Spørsmålet er så om dette er uttrykk for en riktig anvendelse av § 13-4 annet ledd bokstav a.
- (30) Formuleringen i annet ledd bokstav a - «sykdomsbildet er karakteristisk og i samsvar med det som den aktuelle påvirkningen kan framkalle» - stammer fra forskrift 6. februar 1987 nr. 72 om endring i den daværende forskrift 11. desember 1970 om likestilling av yrkessykdommer, klimatiske og epidemiske sykdommer med yrkesskade. Der var formuleringen «karakteristisk sykdomsbilde i overensstemmelse med hva som kan fremkalles av den aktuelle påvirkning». I foredraget for Kongen i statsråd er ikke ordlyden i bokstav a direkte kommentert.
- (31) Denne endringen kom som en følge av at ILO hadde satt spørsmålstegn ved om det norske regelverket den gang tilfredsstilte kravene i ILO-konvensjonen nr. 42 om Workmen's Compensation for Occupational Diseases. Den norske rapporten til ILO av oktober 1985 besvarte spørsmålet ved å vise til at det i praksis ikke ble krevd bevis for «a clear and non-controversial relationship between the disease and the occupation». Dette ble så belagt ved en oppstilling av de vilkårene som i dag gjenfinnes som folketrygdloven § 13-4 annet ledd bokstav b til d. Det vilkåret som fremgår av annet ledd bokstav a, ble ikke nevnt.
- (32) I forarbeidene til folketrygdloven av 1997 heter det om § 13-4 annet ledd at bestemmelsen svarer til den tilsvarende bestemmelsen i forskriften 11. desember 1970, jf. Ot.prp.nr.29 (1995-1996) side 131. Det lå altså ikke et ønske om realitetsendring bak den noe endrede ordlyden.

- (33) Det finnes altså ikke forarbeidsuttalelser som direkte gjelder innholdet i bokstav a. Men det har en viss interesse at bokstav a kom inn i det skriftlige regelverket i forbindelse med tydeliggjøring av at det ikke skulle gjelde noe krav om bevis for en klar og ubestridt sammenheng mellom sykdommen og yrkesutøvelsen. I det nevnte statsrådsforedraget er det gitt uttrykk for at det etter annet ledd «ikke [er] nødvendig å påvise konkret og direkte at sykdommen følger av arbeidsforholdet».
- (34) I trygderettspraksis og lagmannsrettspraksis er det særlig en uttalelse i en trygderettskjennelse 30. desember 1998 - TRR-1997-454 - som det blir vist til som retningsgivende for innholdet i § 13-4 annet ledd bokstav a. Denne uttalelsen lyder slik:
- «Det legges vanligvis til grunn at sykdommen ut fra anerkjent medisinsk viten må være en typisk følge av påvirkningen. I en del tilfeller har man imidlertid ikke foretatt epidemiologiske undersøkelser i relasjon til de aktuelle kjemiske stoffer som er påberopt som årsaksfaktorer. Årsaken til dette er at det ofte tar lang tid før man får mistanke om at et nytt kjemisk stoff kan ha helseskadelige virkninger. Retten legger til grunn at man i de tilfeller der man ikke kan basere seg på slike konkrete forskningsresultater, eventuelt må bygge på kunnskapene om virkningsmekanismer og kunnskaper om et produkts aktuelle skadepotensiale. Etter dette vil retten definere begrepet karakteristisk sykdomsbilde som et sykdomsbilde som på grunnlag av flere vitenskapelige undersøkelser er dokumentert som en regelmessig virkning av den aktuelle eksponering, og med en hyppighet som avhenger av påvirkningsgrad og tid, samt et sykdomsbilde som kan forventes ut fra kunnskaper om virkningsmekanismer og kunnskaper om produktets aktuelle skadepotensiale.
- Retten viser til kjennelse avsagt 13. august 1998 i ankesak TRR-1997-1863 der det ble uttalt 'etter rettens syn er det ikke noe formelt vilkår for godkjenning at kravet til årsakssammenheng understøttes av vitenskapelige undersøkelser. Vurderingen av om sykdomsbildet kan fremkalles av den aktuelle påvirkning må her som vanlig ellers - bero på en alminnelig bevisbedømmelse hvor resultatet som det så vidt er overvekt av sannsynlighet for legges til grunn'. Det ble videre presisert at det i slike tilfelle skal nok så mye til for at årsakssammenheng kan godtas.»
- (35) Det er vist til denne uttalelsen blant annet i fem-dommerkjennelsen 13. februar 2004 - TRR-2003-1958. Også i Frostating lagmannsretts dom 5. februar 2001, LF-2000-407, og i Agder lagmannsretts dom 3. februar 2003, LA-2001-906, har man basert seg på uttalelsen. Uttalelsen er videre lagt til grunn av utvalget som utredet et forslag til ny arbeidsskedeforsikring, NOU 2004:3 Arbeidsskedeforsikring side 229-230.
- (36) Jeg er enig i at den gir et riktig utgangspunkt for forståelsen av bestemmelsen. Det fremstår klart av den at annet ledd bokstav a gjelder den generelle sammenheng mellom den aktuelle sykdommen og den aktuelle påvirkningen. Det er denne generelle sammenheng som i lagmannsrettsavgjørelser er utlagt dithen at bokstav a statuerer et «skjerpet krav til sammenheng» mellom sykdom og påvirkning.
- (37) Trygderetten og lagmannsretten har derimot i vår sak tolket bestemmelsen i bokstav a slik at det kreves at sykdommen i det konkrete tilfellet mest sannsynlig må skyldes den aktuelle påvirkningen. Dette er en uriktig forståelse av bestemmelsen.
- (38) En slik konkret vurdering av den aktuelle årsaken allerede i forbindelse med § 13-4 annet ledd bokstav a harmonerer for øvrig dårlig med innholdet i bestemmelsen ellers. Jeg har vanskelig for å se hva som blir igjen av vilkåret i bokstav d - om at «det ikke er mer sannsynlig at en annen sykdom eller påvirkning er årsak til symptomene» - dersom man allerede under bokstav a skulle ta stilling til om sykdommen i det konkrete tilfellet mest sannsynlig skyldes den aktuelle påvirkningen. Den presumsjonen til fordel for søkeren som skal bygges opp gjennom vilkårene i bokstavene a til c, og som ble understreket av Høyesterett i Rt-2005-495 avsnitt 41-42, blir da i praksis borte.
- (39) Jeg mener etter dette at lagmannsretten - som Trygderetten - har bygget på en uriktig forståelse av folketrygdloven § 13-4 annet ledd bokstav a. Jeg finner - slik saken ligger an - å måtte legge til grunn at feilen kan ha hatt betydning for utfallet av saken. Den ankende part må dermed få medhold i sin påstand om at Trygderettens kjennelse er ugyldig.
- (40) Den ankende part har etter dette vunnet saken, og hun må tilkjennes sakskostnader for lagmannsretten og Høyesterett etter hovedregelen i tvisteloven § 20-2 første ledd jf. annet ledd. Det er fremlagt en samlet kostnadsoppgave på 285 700 kroner fordelt på 70 000 kroner for lagmannsretten og 215 700 for Høyesterett. Oppgaven legges til grunn.

(41) Jeg stemmer for denne

dom:

1. Trygderettens kjennelse av 30. april 2010 er ugyldig.
2. I sakskostnader for lagmannsretten og Høyesterett betaler staten v/Arbeids- og velferdsdirektoratet 285 700 - tohundreogåttifemtusensyhundre - kroner til A innen 2 - to - uker fra forkynnelsen av denne dom.

(42) Dommer **Noer**: Jeg er i det vesentlige og i resultatet enig med førstvoterende.

(43) Dommer **Bårdsen**: Likeså.

(44) Dommer **Webster**: Likeså.

(45) Dommer **Tjomsland**: Likeså.

(46) Etter stemmegivningen avsa Høyesterett denne

dom:

1. Trygderettens kjennelse av 30. april 2010 er ugyldig.
2. I sakskostnader for lagmannsretten og Høyesterett betaler staten v/Arbeids- og velferdsdirektoratet 285 700 - tohundreogåttifemtusensyhundre - kroner til A innen 2 - to - uker fra forkynnelsen av denne dom.